

УДК 378.011.3 – 051:338.48

*Тетяна Колесник,
аспірант кафедри педагогіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
(м. Переяслав-Хмельницький, Україна)*

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ФАХІВЦІВ З ТУРИСТИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ

В статті запропоновано креативні рішення щодо формування готовності майбутніх фахівців туристичної галузі до професійної діяльності і професійного саморозвитку на основі інноваційних педагогічних технологій. Доведено, що для підвищення якості освіти туристичної галузі і реалізації всіх вимог державного стандарту необхідно збільшити орієнтацію навчання на суб'єктно-центровану і технологічну концепції. Охарактеризовано загальні поняття тлумачення готовності до професійної діяльності. Здійснено розмежування різних дефініцій, пов'язаних з професійною підготовкою, формуванням готовності до професійної діяльності та саморозвитку майбутніх фахівців туристичної галузі. Визначено основні характеристики готовності до діяльності, а саме; цілісність, стійкість, інтегративність, полікомпонентність. Запропоновано в якості доцільного розвитку досліджуваного феномену використовувати різні педагогічні технології: авторські проекти, тренінги, виставки – продажі, комп'ютерні технології тощо.

Ключові слова: *готовність, готовність до професійної діяльності, готовність до професійного саморозвитку, педагогічні технології, саморозвиток, інтерактивні освітні технології, тренінги, туристична галузь.*

В статье предложены креативные решения по формированию готовности будущих специалистов туристической отрасли к профессиональной деятельности и профессиональному саморазвитию на основе инновационных педагогических технологий. Доказано, что для повышения качества образования туристической отрасли и реализации всех требований государственного стандарта необходимо увеличить ориентацию обучения на субъектно-центрированную и технологическую концепции. Охарактеризованы общие понятия осмысления готовности к профессиональной деятельности. Осуществлено разграничение различных дефиниций, связанных с профессиональной подготовкой, формированием готовности к профессиональной деятельности и саморазвития будущих специалистов туристической отрасли. Определены основные

характеристики готовності к діяльності, а именно; цілісність, устійчивість, інтегративність, полікомпонентність. Предложено в качестве целесообразного развития исследуемого феномена использовать различные педагогические технологии: авторские проекты, тренинги, выставки-продажи, компьютерные технологии и др.

Ключевые слова: готовность, готовность к профессиональной деятельности, готовность к профессиональному саморазвитию, педагогические технологии, саморазвитие, интерактивные образовательные технологии, тренинги, туристическая отрасль.

The article deals with the expediency of using the concept of educational technology in the training of tourism services specialists for a professional work in the sphere of tourism and the directions, that make up the essence of modern technologies of readiness for a professional self-realization, as the result of dynamic changes.

At the beginning of this millennium a society increased demands towards education. In last time pedagogy the direction on humanization of education is considered to be innovative. The new wording changes the goal, but universities continue to work on the formation of subject knowledge and skills. Pedagogical innovation is always innovation. The problems of innovations are raised from the need to combine innovation programs with national training programs. To solve them you need to develop new methodological developments fundamentally, introducing pedagogical innovation in the educational process.

The adaptation of educational innovation to new conditions has some problems, characterized by the adaptation to the specific conditions of educational technology. The concept of «educational technology» in recent years increasingly spreading in science and education. In the article the concept of «educational technology» is identified that allows us to consider new technological trends in education. The author emphasized that modern educational technology combines the traditional elements of the experience and the elements of social and technological progress, synthesizing achievements of science teaching and practice.

Different views of scientists on personality-oriented technologies, which are based on cooperation, suggest treatment to the student as a subject teacher communication, keeping its individual typological features of formation of the whole person who is aware of their dignity, responsibility for their actions, and understanding, and respect other people.

Thus, the development of new educational technologies in training to develop individual potential of each individual student acts as a social demand for education. In the article the essence of educational technologies and their impact on the organization of educational process in educational institutions are characterized. The quality of education in the tourism industry to increase training programs focus on the concept, which focuses on the individual. The main provisions of this concept are identified. The most significant goal

of modern pedagogy is defined as to create a personality-oriented educational system technology, which allowed universities to create maximum opportunities for full disclosure and formation of personal, intellectual and creative potential of students.

Key words: *concept, educational technology, professional self-realization, interactive educational technologies, professional education.*

Постановка проблеми. У сучасному українському суспільстві спостерігається кардинальна зміна соціальних, економічних, політичних орієнтирів і переоцінка цінностей, завдяки чому важливе місце в системі суспільного життя набуває творчість, як вища форма активності особистості. Процес організації туристичної індустрії також підвищує вимоги до професійної готовності фахівців, які обслуговують цю сферу. Підвищення якості туристичних послуг нерозривно пов'язане з професійною підготовкою. Освіта в туристичній галузі стає найважливішою і неодмінною умовою успішної діяльності в ній. Працівник сфери туризму повинен опрацювати наступні види робіт: операторська та агентська діяльність (операторські та агентські послуги); готельну справу; ресторанну справу; екскурсійну діяльність; знати особливості надання транспортного обслуговування та інших послуг, які пов'язані зі сферою туризму. Кожен із запропонованих видів діяльності багатокomпонентний і передбачає самостійність працівника, його мобільність, прагнення до самоосвіти. Крім того, оскільки індустрія туризму є сектором економіки, який найбільш швидко розвивається, то необхідна постійна готовність фахівця до саморозвитку. В умовах рухомої кон'юнктури на ринку праці затребуваними стають ініціативні фахівці, здатні до самопроектування свого професійного і життєвого шляху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Умовою розвитку туристичного бізнесу стає професійна підготовка фахівця відповідного профілю. Дослідження К. Абульхановой-Славської, Б. Ананьева, Л. Дудорової, Б. Ломова, М. Нечаєва, Г. Суходольського розкривають теоретичну основу професійного становлення особистості. Інтерес вчених викликають проблеми формування готовності фахівців з туристичного обслуговування до професійної діяльності (Т. Власова, В. Любарець, М. Скрипник, Г. Цехмістрова, Н. Фоменко та ін.).

Виділення невиділених раніше частин проблеми. Проте, незважаючи на вагомі результати наукових пошуків, поза увагою дослідників залишаються важливі аспекти розмежування різних дефініцій, пов'язаних з професійною підготовкою, формування готовності до професійної діяльності і професійного саморозвитку майбутніх фахівців з туристичного обслуговування.

Мета статті розглянути сучасні технології формування готовності майбутніх фахівців з туристичного обслуговування до професійної діяльності та професійного саморозвитку.

Постановка завдання. Важливим психологічним моментом, що визначає успіх професійної освіти, є «готовність» до тієї чи іншої діяльності. Наскільки усвідомлено майбутній фахівець з туризму розуміє роль і значення своєї майбутньої професії, настільки відповідально він буде ставитися до своєї освіти, а в подальшому і до самоосвіти.

Виклад основного матеріалу. У психолого-педагогічній літературі значна увага приділяється характеристиці готовності людини до виконання певної діяльності. Л. Рибалко розуміє готовність як особистісні інтегровані новоутворення в мисленні, свідомості, самосвідомості, якостях особистості (*інтелектуальних, психічних, фізичних та ін.*), які забезпечують продуктивне виконання професійної діяльності [7].

Загальне тлумачення поняття готовності до професійної діяльності, яке ґрунтується на аналізі досвіду вивчення цього феномену, запропоновані С. Максименком і О. Пелех: «Готовність до того чи іншого виду діяльності – це цілеспрямоване вираження особистості, що включає її переконання, погляди, відношення, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, настанови» [5, с. 68–69].

Отже, готовність до професійної діяльності розглядається науковцями (Н. Кічук, Л. Кондрашова, А. Ліненко, С. Максименко, О. Пелех, Л. Рибалко, О. Пехота, В. Сластьонін, Г. Троцько та інші) як складне соціально-педагогічне явище, що містить у своєму складі не тільки систему професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, які забезпечують успішність реалізації професійно-педагогічних функцій, але й комплекс індивідуально-психологічних якостей особистості, її переконання, погляди, відношення, мотиви, почуття.

Погоджуємося з думкою Л. Дудорової, що основними характеристиками готовності до діяльності можна вважати: *цілісність, стійкість, інтегративність, динамічність, полікомпонентність цього утворення* [2].

Тепер зупинимося на сутності поняття «готовність до професійного саморозвитку». Так, за визначенням П. Харченко, готовність до професійного саморозвитку постає як внутрішньо-цілісне поєднання всіх структурних складових психіки особистості, спрямоване на її конструктивну взаємодію із зовнішнім світом шляхом отримання особистісно значущого і адекватного вимогам соціуму результату професійної діяльності, що є процесом, котрий не обмежується змістом набутого досвіду, а ґрунтується на актуалізованому прагненні до особистісного та професійного зростання [9]. О. Пехота готовність до професійного саморозвитку визначає «як складноструктуроване утворення, яке забезпечує необхідні внутрішні умови для успішного професійного саморозвитку майбутнього вчителя» [6, с. 216].

Аналіз наукових досліджень щодо сутності поняття «готовність до професійного саморозвитку» (А. Бистрюкова, О. Пехота, Т. Тихонова, П. Харченко, Н. Чорна) дає можливість стверджувати, що ця дефініція ґрунтується на актуалізованому прагненні до особистісного та професійного зростання. Отже, готовність майбутнього фахівця до професійного розвитку

не є константою людського досвіду, а скоріше, ця величина змінна за рівнем спрямованості та змістом прояву, що залежить від професійної мотивації і самовираження особистості.

Саморозвиток – важлива складова самореалізації, оскільки саме вона допомагає оцінювати, усвідомлювати і прагнути поліпшити свої внутрішні якості і знання. Самопізнання – найскладніше завдання людини, тому що за допомогою самопізнання особистість може розвивати в собі деякі знання, які особистість буде застосовувати на практиці, тобто в житті. Важливо, щоб самопізнання було тісно пов'язане з самовдосконаленням, оскільки воно є головним завданням на шляху готовності до самореалізації. Людина все життя вибудовує собі ідеал і намагається змінити себе, щоб досягти цього ідеалу. Саме поняття «самореалізація» не можна розглядати як прагнення домогтися успіху в кар'єрі, сім'ї або прагнення зайняти будь-яке положення в суспільстві. Самореалізація відкриває чималі перспективи в розвитку особистості, в нових життєвих цінностях, за допомогою яких особистість зможе пізнати світ в новому ракурсі, і своє справжнє «Я». Отже, поняття «готовність до професійного розвитку» вєдино пов'язана з такими дефініціями як «готовність до самопізнання» та «готовність до самореалізації» як цілісного процесу удосконалення особистості.

У процесі формування готовності до професійної діяльності та професійного саморозвитку майбутніх фахівців з туризму на науково-методичному рівні актуалізується протиріччя між об'єктивною значимістю професійних умінь у діяльності і практичної не розробленістю методики їх розвитку в туристичному вузі. Протиріччя на науково-теоретичному рівні характеризується тим, що підготовка майбутніх фахівців з туризму вимагає включення в освітній процес технологій, спрямованих на розвиток готовності до виконання творчої діяльності на основі розвитку творчого потенціалу, але в теорії професійної туристичної освіти слабо відпрацьовані структура і зміст таких технологій.

У наш час у педагогіці часто зустрічається поняття педагогічної технології. За тлумачним словником технологія – це сукупність прийомів, які застосовуються у якій-небудь справі, майстерності, мистецтві. Педагогічна технологія – сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів; вона є організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу [4]. В. Беспалько трактує педагогічну технологію як змістовну техніку реалізації навчального процесу [1].

Узагальнюючі поняття «педагогічна технологія», яка досліджується багатьма вченими (В. Беспалько, С. Вітвицька, Г. Селевко, І. Підласий, О. Пехота та ін.) можна умовно виділити три рівня їх розвитку: загально педагогічний, предметний та локальний. До загально педагогічного рівня можна віднести цілі, зміст, засоби і методи цілісного навчально-виховного процесу. Предметний рівень розглядається, як методи і засоби для реалізації навчання і виховання в рамках одного предмету. До локального

рівня відносяться технології окремих частин навчально-виховного процесу. Зрозуміло, що найбільш поширеним є предметний рівень поняття «педагогічна технологія».

Розглянемо використання педагогічних технологій на цьому рівні в процесі формування готовності фахівців з туристичного обслуговування до професійної діяльності. Стає очевидним, що для підвищення якості освіти в туристській галузі і реалізації всіх вимог державного стандарту необхідно збільшити орієнтацію програм навчання на суб'єктно-центровану і технологічну концепції.

Н. Жукович-Дородних і Г. Китайчук у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі пропонують як перспективні наступні технології навчання: технологія «Learning by doing» – навчання з одночасним виконанням виробничих завдань та операцій на конкретних робочих місцях, що дозволяє поєднувати засвоєння теоретичних знань та формування умінь і навичок, дає більший ефект порівняно з традиційними способами подачі навчального матеріалу (лекції, семінари). Головний фактор успіху при використанні технологій «Learning by doing», на думку авторів, – активна роль саме студентів у засвоєнні навчального матеріалу й оволодінні професійними вміннями та навичками [3, с. 103–104].

О. Терещук і Т. Лисюк пропонують використання тренінгових технологій для підготовки фахівців туристичної галузі. Тематика тренінгів для сфери туризму, як зауважують науковці, повинна відображати актуальні напрямки технології та організації туристичного обслуговування і вирішення проблем управління якістю туристичного продукту та зростання його конкурентоспроможності. О. Терещук і Т. Лисюк вважають, що протягом тривалого періоду зберігається популярність тренінгів з продажів, ведення переговорів, взаємин з клієнтами, тренінгів з тайм-менеджменту та командоутворення; тренінгів з ІТ-технологій (з особистої ефективності керівника туристичної фірми, оптимізації структури компаній і основних бізнес-процесів) [8, с. 125].

Доцільними, на нашу думку, є розробка майбутніми фахівцями з туристичного обслуговування різних авторських проектних технологій, наприклад, створення реклами; проведення виставки-продажу; розробка нових туристичних маршрутів, використання в процесі професійної підготовки інтерактивних технологій навчання тощо.

Висновки. Отже, «готовність до професійної діяльності» розглядається як складне соціально-педагогічне явище, що містить у своєму складі систему професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, комплекс індивідуально-психологічних якостей особистості, її переконання, погляди, а «готовність майбутнього фахівця до професійного розвитку» залежить від професійної мотивації і самовираження особистості. Основними характеристиками готовності до діяльності можна вважати: цілісність, стійкість, інтегративність, динамічність, полікомпонентність. На основі систематизації та узагальнення літературних джерел, а також власного аналізу, визначено,

що сучасні технології формування готовності фахівців з туристичного обслуговування розвиваються в різних напрямках. Спостерігається розвиток новітніх технологій, таких як «Learning by doing» та тематичних тренінгів, які є прямими конкурентами для традиційних методів навчання, широко застосовуються можливості проектних і комп'ютерних технологій навчання.

Перспективи подальших досліджень. Вітчизняний досвід дозволяє зазначити, що потенціал розвитку технологій формування готовності фахівців з туристичного обслуговування до професійної діяльності поки що повністю не розкритий. Такі технології при комплексному та взаємодоповнюючому використанні будуть корисні для навчального процесу майбутніх фахівців і формування їх професійних навичок, що є предметом подальших досліджень.

Література

1. Беспалько В. Слагаемые педагогической технологии / Беспалько В. – М. : [б. и.], 1989. – 192 с.
2. Дудорова Л. Готовність майбутнього менеджера до професійно-туристичної діяльності / Л. Дудорова // Вища освіта України. Тематичний випуск «Інтеграція вищої освіти і науки». – 2015. – С. 78–83.
3. Жукович-Дородних Н. Практична підготовка студентів як визначальна складова професіоналізму фахівців туристичної сфери в Україні / Н. Жукович-Дородних, Г. Китайчук // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 14 (225). – С. 101–106.
4. Лихачов Б. Педагогіка. Курс лекцій / Лихачов Б. – М. : [б. и.], 2010. – 647 с.
5. Максименко С. Фахівця потрібно моделювати. Наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності / С. Максименко, О. Пелех // Рідна школа. – 1994. – № 3–4. – С. 68–72.
6. Пехота Е. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя : дис. доктора пед. наук : 13.00.04 / Е. Пехота. – К., 1997. – 401 с.
7. Рибалко Л. Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук : 13.00.04 / Л. Рибалко. – Харків, 2008. – 40 с.
8. Терещук О. Тренінгові технології у підготовці майбутніх фахівців сфери туризму / О. Терещук, Т. Лисюк // Гірська школа українських Карпат. – 2015. – № 12–13. – С. 123–127.
9. Харченко П. Формування готовності до професійного саморозвитку у майбутнього педагога-музиканта : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата педагогічних наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / П. Харченко. – К., 2004. – 24 с.

References

1. Bepal'ko V. Slagaemye pedagogicheskoy tehnologii / Bepal'ko V. – M. : [b. i.], 1989. – 192 s.
2. Dudorova L. Hotovnist maibutnoho menedzhera do profesiinoturystychnoi diialnosti / L. Dudorova // Vyshcha osvita Ukrainy. Tematychnyi vypusk «Intehratsiia vyshchoi osvity i nauky». – 2015. – S. 78–83.
3. Zhukovych-Dorodnykh N. Praktychna pidhotovka studentiv yak vyznachalna skladova profesionalizmu fakhivtsiv turystychnoi sfery v Ukraini / N. Zhukovych-Dorodnykh, H. Kytaichuk // Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. – 2011. – № 14 (225). – S. 101–106.
4. Lykhachov B. Pedahohika. Kurs leksii / Lykhachov B. – M. : [b. i.], 2010. – 647 s.
5. Maksymenko S. Fakhivtsia potribno modeliuvaty. Naukovi osnovy hotovnosti vypusknika pedvuzu do pedahohichnoi diialnosti / S. Maksymenko, O. Pelekh // Ridna shkola. – 1994. – № 3–4. – S. 68–72.
6. Pehota E. Individualizacija professional'no-pedagogicheskoy podgotovki uchitelja : dis. doktora ped. nauk : 13.00.04 / E. Pehota. – K., 1997. – 401 s.
7. Rybalko L. Akmeolohichni zasady profesiino-pedahohichnoi samorealizatsii maibutnoho vchytelia : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dokt. ped. nauk : 13.00.04 / L. Rybalko. – Kharkiv, 2008. – 40 s.
8. Tereshchuk O. Treninhovi tekhnolohii u pidhotovtsi maibutnikh fakhivtsiv sfery turyzmu / O. Tereshchuk, T. Lysiuk // Hirska shkola ukrainskykh Karpat. – 2015. – № 12–13. – S. 123–127.
9. Kharchenko P. Formuvannia hotovnosti do profesiinoho samorozvytku u maibutnoho pedahoha-muzykanta : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. Nauk : spets. 13.00.04 «Teoriia ta metodyka profesiinnoi osvity» / P. Kharchenko. – K., 2004. – 24 s.

*Статтю рекомендовано до друку
доктором педагогічних наук,
професором, завідувачем кафедри педагогіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
Шапран Ольгою Іллівною*

Стаття надійшла до редакції 28 грудня 2016 року